

Rondetafelgesprek gevaarlijke stoffen

Naar een nieu

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Long Alliantie lanceerden campagnes over het werken met gevaarlijke stoffen. Beschikbare kennis en informatie zou onvoldoende 'landen' bij bedrijven. Hoe komt dat dan en helpen de nieuwe campagnes? Vakblad Arbo organiseerde een rondetafelgesprek.

tekst Walter Baardemans | beeld Henk Snaterse

Jaarlijks overlijden ruim 4.000 mensen door een beroepsziekte. Belangrijkste oorzaak: blootstelling aan gevaarlijke stoffen. Tachtig procent van de slachtoffers overlijdt na hun pensioen.

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid startte daarom de tweejarige campagne 'Werken met (gevaarlijke) stoffen'. Volgens directeur Nicole Kroon, directeur van de directies

Major Hazard Control (MHC) en Werk en Inkomen (W&I) bij de Inspectie SZW, 'landt' beschikbare kennis en informatie onvoldoende in bedrijven. Ook de Long Alliantie en de Nederlandse Vereniging van Arbeidshygiënisten (NVvA) haakten aan met hun actieplan 'Voorkomen van Beroepsziekten'.

Waarom werken we nog altijd niet veilig met gevaarlijke stoffen? En wat kun je

daaraan doen? Vakblad Arbo stelde die vragen in een rondetafelgesprek. Aan tafel: Marco Leutscher (arbeidshygiënist/veiligheidskundige en senior consultant HumanCapitalCare), Jan Popma (senior onderzoeker Inspectie SZW), Femke Rijpma (Application Engineer Personal Safety bij 3M), Willem Schunselaar Paap (Acta Safety Professionals en initiatiefnemer van de Governance Code 'Veiligheid in de Bouw') en Ronny

w normaal

Femke Rijpma: "Ons systeem is zo ingericht dat mensen veiligheid proberen te managen met formulieren."

Jan Popma: "Je moet een handelingsperspectief bieden. Alleen wijzen op niet te vermijden risico's maakt mensen alleen maar bang."

van der Wegen (Product Development Manager Emma Safety Footwear).

Kennis

"Een deel van de bedrijven heeft onvoldoende inzicht in de risico's van gevaarlijke stoffen", stelt Leutscher over het huidige kennisniveau. "In veel bedrijven ontbreken nog steeds een goede registratie en risicobeoordeling. Daardoor is er geen risicobewustzijn en neemt men geen beheersmaatregelen." Rijpma heeft een ander beeld: "Binnen bedrijven, ook binnen het mkb, is best veel kennis aanwezig. Maar kennis leidt niet automatisch tot het juiste gedrag. Ik spreek veiligheidkundigen die zeggen: we hebben van alles gedaan, maar werknemers beschermen zich nog steeds niet goed." Popma: "Als Inspectie zien we toch echt dat het in kaart brengen van risico's in heel veel gevallen niet gebeurt – zeker niet bij het werken met gevaarlijke stoffen."

Geen voordeel

Waarom tarten werkgevers en werknemers de risico's van gevaarlijke stoffen? De tafel is eensgezind: omdat er geen

enkel voordeel zit in het hier en nu beschermen tegen chemische stoffen. Rijpma: "Mensen ervaren geen voordeel van bescherming tegen een onzichtbaar gevaar dat pas op de lange termijn problemen geeft. Werknemers ervaren wél dat zij persoonlijke beschermingsmiddelen krijgen die in de praktijk lastig en onhandig zijn." Popma: "Een werkgever kan er ook geen businesscase van maken: investeren in maatregelen tegen gevaarlijke stoffen leidt niet direct tot minder ziekteverzuim. De ziekte treedt vaak pas na jaren op, maar dan is de werknemer al met pensioen. Dat levert die werkgever dus geen besparing op de

verzuimkosten op." Schunselaar Paap: "Als er al een keer met heel veel moeite een goede structuur in beheersmaatregelen is, zoals bij het werken met verontreinigde grond, dan komt er wel weer een belangenpartij tussendoor die het voor elkaar krijgt om binnen enkele jaren alles weer terug te draaien omdat het hun geld kost. Dan is het toch weer de economie die de veiligheid ondermijnt. Die spagaat tussen economie en veiligheid is een vicieuze cirkel."

Oude schoenen

Volgens de gesprekspartners zal de SZW-campagne niet als bij toverslag het

'Investeren in maatregelen tegen gevaarlijke stoffen leidt niet direct tot minder ziekteverzuim'

»

Marco Leutscher: "Je moet bedrijven ook concrete informatie geven over welke maatregelen ze kunnen nemen."

Ronny van der Wegen: "Als het gaat om persoonlijke beschermingsmiddelen kiezen bedrijven heel vaak voor overspecificatie."

verschil gaan maken. Schunselaar Paap: "De campagne zal er nooit toe leiden dat mensen anders gaan werken dan voorheen; zij zullen hun gedrag niet aanpassen." Leutscher: "Ik vind het sterk dat er wordt gekeken naar veilige werkwijzen en goede technieken en dat bedrijven en branches onderling ervaringen kunnen delen. Dat is voor een ondernemer heel belangrijk. Die ziet dan dat een collega het ook anders aanpakt." Popma: "Goede voorbeelden laten zien: het kan dus wel." Schunselaar Paap: "Het kan bijdragen aan bewustwording binnen bedrijven met onvoldoende kennis over gevaarlijke stoffen door het aanzwengelen van een beweging. Brancheorganisaties en grote bedrijven moeten het voortouw nemen en gaan leveren. Zij moeten kennis en informatie delen. Grote bedrijven kunnen als voorbeeld dienen. En ze kunnen, net als in de bouw, hun onderaannemers aanspreken en eisen dat zij het werken met gevaarlijke stoffen goed op orde hebben. Op die manier sijpelt kennis en bewustwording door naar de kleinere bedrijven."

Zelfs oude veiligheidsschoenen kunnen een rol spelen bij bewustwording, zegt Van der Wegen: "Vanuit milieuoogpunt zijn wij in Nederland en België begonnen met het recyclen van gebruikte veiligheidsschoenen. Door de inzameling kunnen we heel veel informatie halen uit oude schoenen, ook over hoe ze misschien zijn gebruikt met gevaarlijke stoffen." Popma ziet kansen: "Het zou mooi zijn als je die informatie terug kunt koppelen naar een bedrijf."

Handelingsperspectief

Bewustwording via kennisoverdracht is een eerste vereiste, maar het heeft volgens de gespreksdeelnemers geen zin om alleen te roepen dat het allemaal zo gevaarlijk is. Rijpma: "Wanneer je mensen continu wijst op de gevaren en problemen die ze in de toekomst zouden hebben, horen ze dat na een tijdje niet meer. Mensen kunnen niets met die informatie in hun dagelijkse werk." Leutscher: "Je moet bedrijven ook concrete informatie geven over welke maatregelen ze kunnen nemen. Daar gaat het vooral om." Popma: "Je moet een han-

delingsperspectief bieden. Want als je werknemers op de risico's wijst terwijl ze die niet kunnen vermijden, omdat het werk voorgeeft of er geen beschermingsmiddelen zijn, ben je ze alleen maar bang aan het maken. Werknemers moeten zélf handelend kunnen optreden en hun eigen gezondheid kunnen beschermen." Volgens Popma betekent dit zeker niet dat een bedrijf kan volstaan met het uitreiken van persoonlijke beschermingsmiddelen. "Bescherming begint volgens de arbeidshygiënische strategie met bovenaan bronmaatregelen. Als Inspectie zetten wij, zeker bij kankerverwekkende stoffen, in op vervanging. Toon maar aan dat deze stof écht niet te vermijden is." Schunselaar Paap: "Het vervangen van vluchtige stoffen binnen de verfindustrie is een mooi voorbeeld van hoe snel dat kan gaan." Popma: "Dat was wel een wettelijke verplichting. Omdat er geen businesscase van te maken valt, zal de overheid voor sommige stoffen een dwingende norm of een vervangingsverplichting moeten opleggen. Dat is heel effectief gebleken en leidt ook tot innovatie."

Na bronmaatregelen volgen andere stappen binnen de arbeidshygiënische strategie. Daarbij moet aandacht zijn voor de grootste risico's, stelt Schunselaar Paap: "Als er iemand over een stoeptegels truikelet, legt men tegenwoordig heel het trottoir opnieuw. Leg gewoon alleen die tegel goed. Ik noem dat de 80-20-regel. Richt je op de risico's die er echt toe doen." Van der Wegen: "Bij persoonlijke beschermingsmiddelen kiezen bedrijven heel vaak voor overspecificatie."

'Iedereen moet het normaal, vanzelfsprekend en logisch vinden zich te beschermen tegen gevaarlijke stoffen'

Zelfs mensen die binnen in droge omgevingen werken lopen vaak onnodig met een waterafstotende en daardoor minder ademende S2 of S3-schoen. Dat heet dan de veiligste oplossing te zijn, terwijl daardoor weinig tot geen verse luchtcirculatie aanwezig is. Beter ventilerende veiligheidsschoenen met een S1 of S1-P-categorie kunnen meer comfort en veiligheid bieden. Denk aan vochtige voeten in relatie tot eczeem.” Volgens de deelnemers is de arbeidshygiënist bij uitstek de deskundige om bedrijven te adviseren over het juiste niveau van beheersmaatregelen.

Sociale norm

Toch is vooral een goede sociale norm over veilig werken heel belangrijk, brengt Rijpma herhaaldelijk in de discussie terug. Want: “Met een goede sociale norm in de samenleving rondom gevaarlijke stoffen, zal iedereen het normaal, vanzelfsprekend en logisch vinden dat je jezelf beschermt tegen die gevaarlijke stoffen. Dat dient de sociale norm te zijn.” Schunselaar Paap: “*I have a dream ...* Ik vind het prachtige woorden, ze staan alleen een beetje ver weg van wat we in Nederland aan het doen zijn.” Rijpma: “Ja, dat wordt ondermijnd door allerlei factoren. Maar die zijn wel degelijk te beïnvloeden. Ook het invoeren van de veiligheidsgordel in de auto heeft tijd gekost. Nu wordt het dragen van een helm op de racefiets steeds meer de norm. Ook de BOB-campagne is erop gericht dat de hele bevolking het normaal vindt dat er iemand nuchter blijft. Naar zo'n nieuw soort normaal wil je ook toe bij chemische stoffen.”

Gedragsverandering

Dat vraagt om ander gedrag van iedereen, stelt de tafel. Volgens Schunselaar Paap is het nog niet eens zo heel lang geleden dat de top van grote bedrijven lacherig deed over beheersmaatregelen. Maar die zijn inmiddels om, stelt hij. “Die hebben inmiddels het besef dat ze zich geen klapper meer kunnen veroorloven.” Daarbij moet er vooral aandacht zijn voor gedragsverandering van het middenmanagement, meent hij. “Directeuren, bedrijfsleiders en zelfs KAM-managers durven nog niet te sturen op veiligheid. Daar stopt het, omdat het geld kost.” Rijpma: “Ons systeem is zo ingericht dat mensen veiligheid proberen te managen met formulieren. Maar een manager die de fabriekshal binnen-

Willem Schunselaar Paap: “Als er iemand over een stoeptegels struikelt, dan legt men tegenwoordig het hele trottoir opnieuw. Leg gewoon die ene tegel recht.”

loopt zonder helm, ondermijnt de sociale norm en dus ook het eigen beleid. Schunselaar Paap: “Dat werpt je in één klap twee jaar terug, alle voorlichting en training ten spijt.” Bewustwording over veilig gedrag begint voor hem al op de basisschool. “Je moet kleine kinderen op school al bewust maken van veiligheid. Vanuit de Governance Code Veiligheid in de Bouw starten we daar, helemaal vooraan in de keten, binnenkort met een programma.” Rijpma: “Wij ontwikkelden een methode waarmee je van management- tot werkvloerniveau kunt analyseren waarom mensen zich niet goed beschermen. Heel praktisch. Het kan komen door onwetendheid, een vaak onbewuste slechte norm, materiaal dat niet goed is afgestemd op de situatie of een nog niet goed ontwikkeld beleid. Als je daarin concreet inzicht krijgt, kun je concrete maatregelen bedenken met de werknemers zelf. Voor ander gedrag moet je andere gewoonten aanleren door aansluiten en belonen.”

Sanctie of belonen

Je autogordel niet dragen kan een fikse boete opleveren. Ook de Inspectie deelt boetes uit als er binnen een bedrijf niet veilig wordt gewerkt met gevaarlijke stoffen. Popma: “Maar boetes alleen zijn niet de oplossing. Daarom hanteren we als Inspectie een interventiemix: we geven informatie via de campagne, hebben voor werknemers een stoffen-app met informatie en voeren risicogestuurd inspecties uit. We hebben een top 10 van stoffen waarop we ons de komende jaren gaan richten.” Maar sancties leiden niet tot het gewenste gedrag, is de stelli-

ge overtuiging van Rijpma. “Ze kunnen onderdeel uitmaken van een bredere interventiemix. Maar alleen een sanctie leidt er meestal toe dat mensen die koste wat het kost willen ontlopen. Belonen leidt wel tot gewenst gedrag. Door een beloning komt dopamine vrij en dat zorgt er weer voor dat mensen het goede gedrag gaan herhalen. Maar dat is trainen, trainen, trainen. Tot het een gewoonte is. Dat vraagt om een persoonlijke relatie en werkt het beste wanneer die is gekoppeld aan de juiste actie. Bijvoorbeeld dat het piepje in de auto stopt als je je gordel vastmaakt. Of dat je eerder met je auto bij een alcoholslot kunt weggrijpen als je niets gedronken hebt.”

Automatische stop

Popma ziet daarin ‘nieuwe’ mogelijkheden: “Zoiets kun je ook ontwikkelen voor gevaarlijke stoffen. Sensoren of meetapparatuur kunnen nu al registreren wanneer mensen bij het werken met gevaarlijke stoffen grenswaarden overschrijden. Het zou mooi zijn als bij overschrijding het proces automatisch afslaat. Als je onder de grenswaarden blijft, is de beloning dat je door kunt werken.” Schunselaar Paap: “En op die manier snijdt het mes aan twee kanten: bedrijven worden uitgedaagd nieuwe technieken te ontwikkelen en de werkgever en werknemer worden beloofd als zij deze technieken toepassen. Zoals een watersproeiinstallatie om stofvorming bij sloopwerkzaamheden in de bouw te voorkomen. Ik zeg: bedenk er maar wat voor.” <<